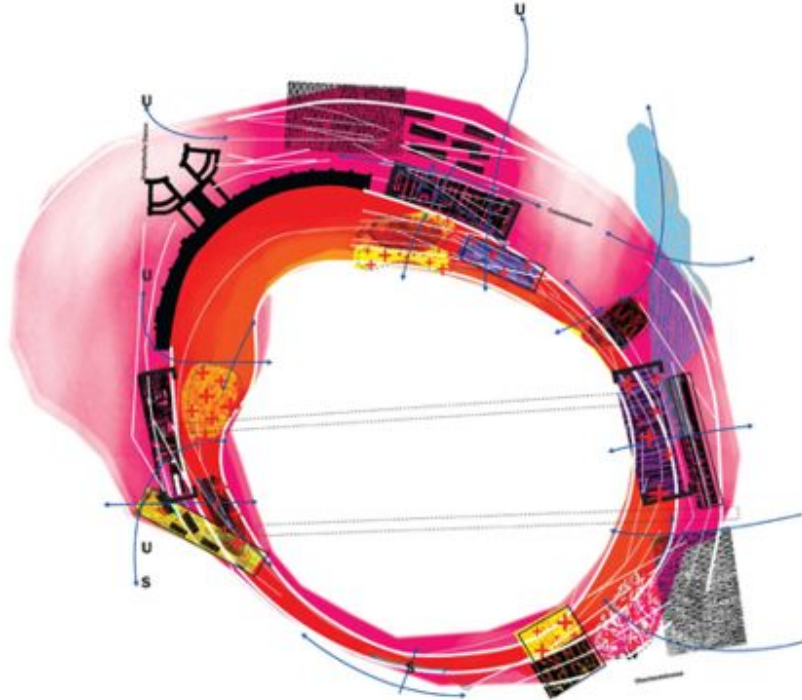

Dijagram u arhitekturi

Prenosimo u izvodu tekst o dijagramu u funkciji arhitekture – i obrnuto, autora Nevene Novaković, ranije objavljen u časopisu Prostor (<http://www.prostors.org>) pod naslovom Dijagramatična arhitektura.

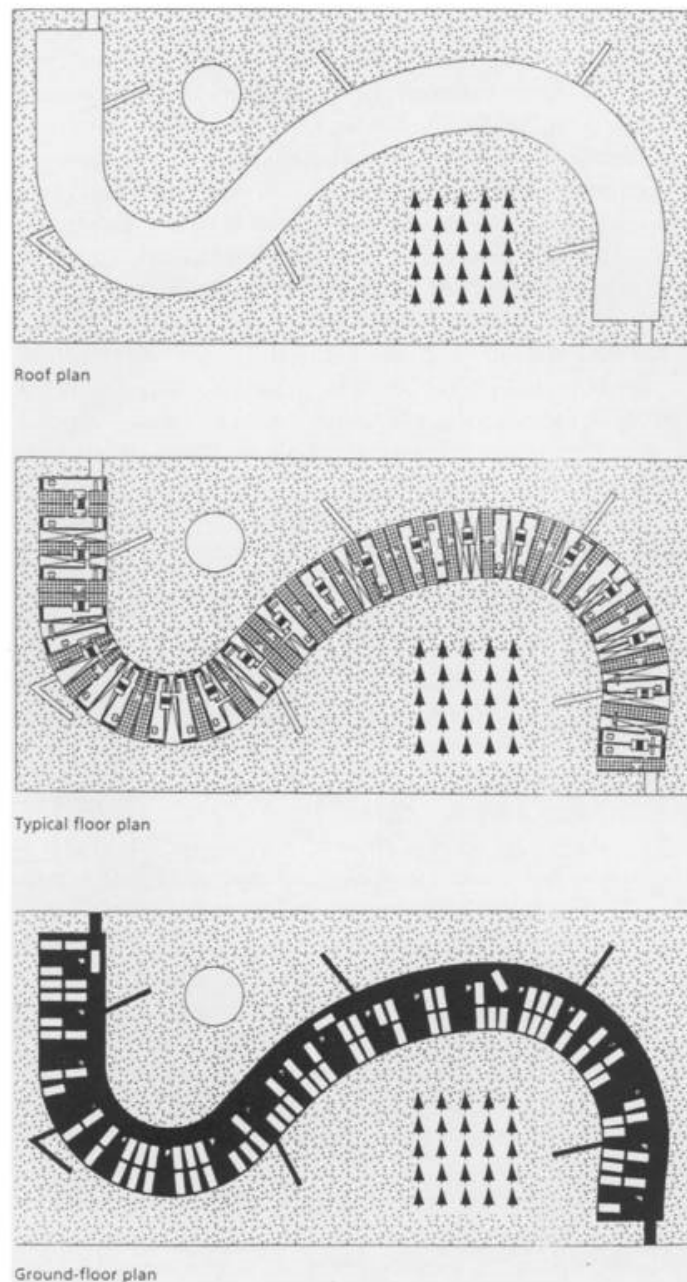
Promjenu u poimanju vremena možemo nazvati jednom od osnovnih karakteristika industrijskog društva. Sanford Kwinter (*Sanford Kwinter*) ovu promjenu slikovito opisuje: *Nekad neopaživo spor i stabilan ritam istorije, koji je formirao nepomjerljivo tlo za labilniju i fluidniju ljudsku pojavu, počeo je da oscilira i varira u sve kraćim obrascima, utičući na epohalni preokret u doživljavanju društva. Ono što se smatralo za fiksni i globalan kontinuum koji okviruje iskustvo vremena – istorijsko-prostorni asemblaž, poznat pod nazivom grad – počeo je da se multiplicira, mutira, i dijeli tako brzo da se konačno ne može spoznati drugačije nego kao turbulentan i isprekidan fluid.* [1]

Današnje urbane sredine, osim ubrzanog ritma vremena koji se nameće kao neizostavan dio savremenog života, karakteriše i fenomen “oluje podataka”, odnosno, neprekidan protok informacija koje mjenjaju društvene obrasce, uobičajene aktivnosti u gradu i način na koji su gradovi organizovani. [2] Sve navedene promjene u poimanju i doživljavanju prostora i vremena postavljaju značajna pitanja pred aktere koji se bave promišljanjem, oblikovanjem i planiranjem gradova. Na koji način djelovati u ubrzano promjenjivom društvenom i prostornom kontekstu? Ovo pitanje je dobro mjesto za početak priče o relaciji arhitekture i dijagrama.

Termin dijagramatična arhitektura (*diagrammatic architecture*) upotrijebio je 1996. godine japanski arhitekta Tojo Ito (*Toyo Ito*) u tekstu u kojem objašnjava arhitektonske radove čuvene Kazujo Sedžima (*Kajuyo Sejima*). Ito navodi da snaga i senzibilitet arhitekture koju kreira Sedžima

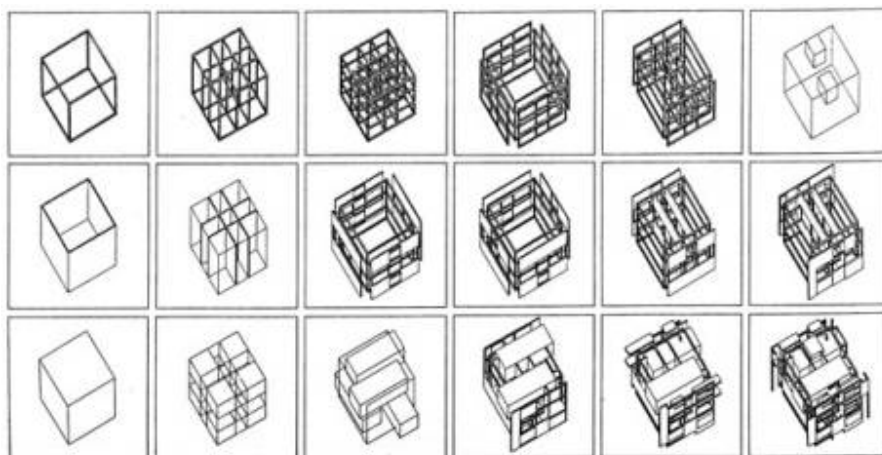
dolaze od velike sličnosti objekta i redukovanih crteža kojima je objekat predstavljen. Arhitektura u ovom slučaju postaje pridružena svom dijagramu, pri čemu se dijagram prostorne funkcije transformiše u izgrađenu prostornu formu. [3]

Slika 1. Kazujo Sedžima, Prototip za projekat stambenog objekta srednje visine, osnove, 1995. Nekoliko godina kasnije, nakon Itovog uvoda u savremeni diskurs o dijagramu, arhitekta Piter Ajzenman (Peter Eisenman) objavljuje knjigu pod naslovom Diagram Diaries. Knjiga je pregled Ajzenmanovih projekata od 1970, uz objašnjenje procesa arhitektonskog dizajna. [4]

Ajzenmanovi eseji dopunjeni su ekstenzivnim grafičkim prikazima, koji zajedno objašnjavaju

njegov dijagramski pristup arhitekturi u kojem se arhitektonska struktura i njen kontekst mjenjaju u iteracijama kroz dijagram. Predgovor knjige napisao je Robert Somol (*Robert Somol*) za kojeg dijagram prvi put postaje stvar same arhitekture, a ne njene reprezentacije. Prema Somolu dijagram je sredstvo arhitektonske proizvodnje i stvaranja diskursa, operišući između forme i riječi, prostora i jezika. Tako je dijagram mnogo više performativan nego reprezentativan. [5]

Slika 2. Peter Eisenman, Dijagrami transformacije Kuće IV, 1971.

Robert Somol aktuelizaciju dijagrama u arhitektonskoj teoriji i praksi povezuje sa 1960-tim godinama i početkom nove faze u razumjevanju profesije arhitekta. Somol tvrdi da su se osnovne tehnike i metode arhitektonskog znanja promjenile u drugoj polovini dvadesetog vijeka, tačnije, transformisale iz crteža u dijagram. [6] Dijagram dobija svoju apoteozu u vremenu koje možemo nazvati doba informacija. Arhitekta se unutar plime informacija suočava sa pitanjem njihove selekcije, definisanja prioriteta i načina na koji da upotrijebi informacije. Informacija koja je oduvijek bila podkategorija sadržaja projekta, postaje direktan sadržaj.

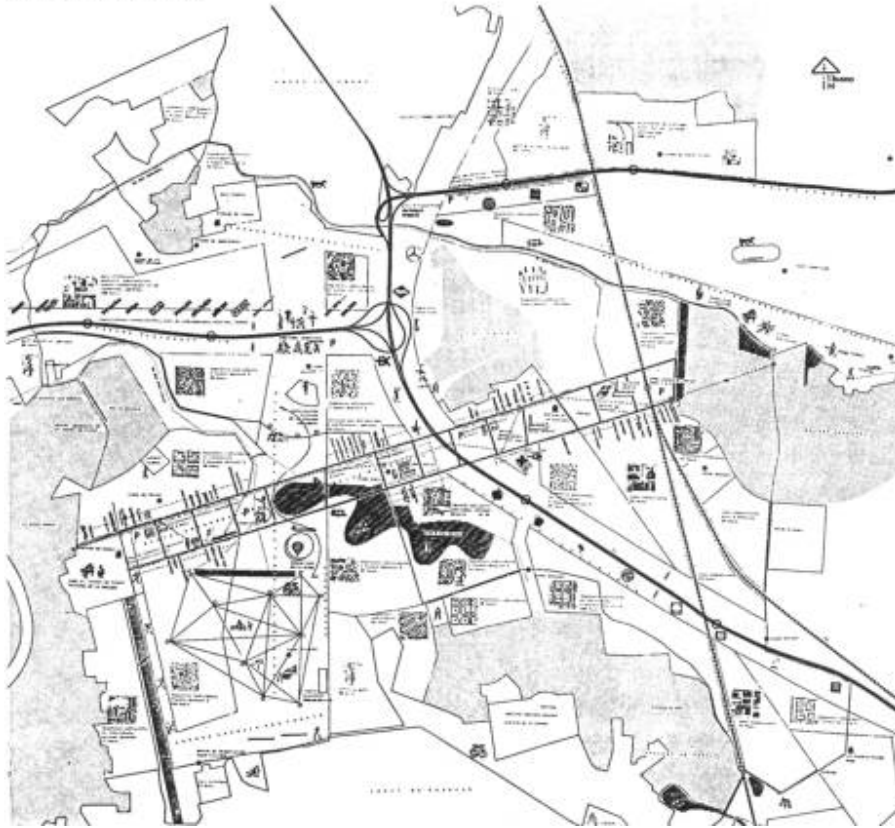
Slika 3. www.chora.org

Antoni Vidler (*Anthony Vidler*) prepoznaje dijagram kao zajedničku karakteristiku radikalno različitih projekata arhitekture i urbanizma. Projekti na papiru, projekti u digitalnom prostoru i izvedeni projekti sa kojima se povezuju riječi kao što su topografija, mapa, prostor-događaj, morfogeneza i proces, imaju zajedničku karakteristiku proizvodnje i reprezentacije u digitalnim tehnologijama. Dijagram je njihova druga zajednička osobina, koju još dijele, prema riječima Vidlera, sa svojom prethodnicom, avangardom modernizma. [7] Za razliku od Somola, Vidler porijeklo dijagrama traži mnogo ranije. Pronalazi ga na početku modernog doba sa kojim dolazi i do apstrakcije arhitektonskog crteža, čija geometrijska linearnost i jednostavnost teže ka dijagramatičnoj reprezentaciji. Ranu upotrebu dijagramatičnog crteža Vidler ilustruje pomoću Diranovih (*Jean-Nicolas-Louis Durand*) novih metoda reprezentacije koje je primjenjivao u novoosnovanoj Politehničkoj školi u Parizu 1785. godine. Diranov crtež se sastojao od sistema linija, tačaka i ravni, bez detalja dekoracije. Jednostavnost crteža trebala je da uputi na suštinu arhitektonskog principa. [8]

Razvoj Vidlerovog narativa vodi nas do moderne arhitekture dvadesetog vijeka, tačnije do Le Korbizijea (*Le Corbusier*), koji objašnjava svoje arhitektonske koncepte kao nastavak klasicizma – formalnog grčkog reda, institucionalnog i tipološkog naslijeđa rimljana i proporcionalnog sistema modernih francuskih klasicista šesnaestog i sedamnaestog vijeka. [9] Na taj način dijagramatična arhitektura dostiže svoju zrelost u modernizmu. Apstraktna forma moderne arhitekture koja izbjegava svaku vrstu dekoracije, optužena je tokom šesdesetih za sterilnost i pretjeranu redukciju, za otuđenje od čovjeka. Vidler pronalazi zajedničko polje na kojem se zasniva kritika modernističke arhitekture, a to je suviše doslovan prevod novih grafičkih tehnika u fizičku formu. Arhitektura je doslovno izgledala kao geometrija pomoću koje je projektovana i vizuelizovana na papiru. [10] Postavlja se pitanje, da li modernu arhitekturu na osnovu navedenog možemo nazvati dijagramatičnom arhitekturom? Ili, dali se u tom slučaju arhitektura Kazuo Sejima može nazvati modernističkom? Da li crtež modernizma zaista ima sve odlike dijagrama, ili se njegova sličnost sa dijagramom završava na apstrakciji?

Dijagram se može koristiti i kao sredstvo razumjevanja već ustanovljene arhitekture ili kako to Douglas Graf (*Douglas Graf*) kaže, kao sredstvo prevoda. Pri tome, objekat nikad nije moguće u potpunosti upoznati i sagledati. Arhitektonski objekat možemo razumjeti kao grupu apstrakcija, redukcija, seriju fragmenata i granica koji se simultano manifestuju i imaju tendenciju da se šire i skupljaju, zahtijevajući od oka konstantnu reviziju. [11] Za analizu arhitektonskog objekta, bilo bi od velike pomoći da imamo alat koji može simultano da pregovora između suprotstavljenih pozicija – između tipologija koje identifikuju program i tipologija koje identifikuju formu, između specifičnih kvaliteta objekta i generalnih kvaliteta arhitekture, između procesa saznanja i procesa percepcije, između dinamizma funkcije i statičnosti kompozicije. Tu funkciju ima dijagram. Dijagram na taj način razvija svoje karakteristike kroz aspekte suprotstavljenih dualizama. Sadržaj koji predlaže dijagram je preliminaran i privremen. Kroz konstantan dijalog suprotstavljenih domena, dijagram otkriva slabosti, nesigurnosti i originalnosti, dobijajući tako i revizijsku ulogu u interpretaciji. [12] Ako grafičke reprezentacije modernizma imaju odlike dijagrama, onda se dijagramatična vrijednost, tačnije, potencijal velikog broja mogućnosti i kombinacija arhitektonskih pozicija, gubi u doslovnom preslikavanju grafičke prezentacije dijagrama u fizički prostor.

Plan diagram: structure of events

Slika 4. Plan dijagram – struktuiranje događaja u prostoru. Rem Kulhas (Rem Koolhaas), urbanističko rješenje za Melun Senart (Melun-Senart), 1987.

Toilet groups mutate into Disney Store then morph to become meditation center: successive transformations mock the word plan. The plan is a radar screen where individuals pulses survive for unpredictable periods of time in a Bacchanalian free-for-all...In this standoff between the redundant and the inevitable, a plan would actually make matters worse, drive you to instant despair. Only the diagram gives a bearable version. There is zero loyalty – and zero tolerance – toward configuration, no original condition; architecture has turned into a time-lapse sequence to reveal a permanent evolution... [13]

Konačno, zašto arhitekti vole dijagram? Tema dijagrama u savremenoj arhitekturi objedinjuje nekoliko suštinskih pitanja: pitanje odnosa arhitektonske reprezentacije i procesa oblikovanja i pitanje strategije arhitektonsko-urbanističkog dizajna u kontekstu kontinualnih i brzih promjena svih nivoa i aspekata urbane sredine, kako gore slikovito objašnjava Kulhas. Suština aktuelizacije dijagrama u savremenoj arhitekturi i urbanizmu nalazi se u kontekstu pristupa velikom broju informacija koje arhitekta treba da sagleda i formatira. Već pomenuta dualnost dijagrama, koji istovremeno stvara reference u domenu specifičnog i generalnog, izdvaja dijagram kao važan aparat mišljenja u oblasti arhitekture. Dijagram omogućava arhitekti, istraživaču, da identifikuje i vizuelno analizira pojedinačne elemente problema, teorije, ideje ili fizičkog objekta, pri tome ne gubeći iz vida ideju cjeline.

Dijagram je vizuelizacija misaonog procesa, u kojoj jedna slika nije prikaz fiksnog intelektualnog ili fizičkog stanja, već velikog broja mogućnosti i kombinacija između atributa koje dijagram suprotstavlja. Sa jednim grafičkim prikazom, dijagram omogućuje uvid u veliki broj kombinacija i relacija, odnosno obuhvata niz mogućnosti u procesu mišljenja, omogućavajući arhitekti delikatno balansiranje između misaonog i vizuelnog, dinamičnog i statičnog.

...the diagram is the possibility of fact - it is not the fact itself. [14]

REFERENCE

1. *Stanford Kwinter, "The Reinvention of Geometry", Introduction to "Urbanism after Innocence: Four Projects," by Rem Koolhaas, Assemblage 18 (1992): 83.*
2. *Raoul Bunschoten, "Urban Gallery, Urban Curation", CHORA – Urban and Architectural Research Laboratory.*

<http://www.chora.org/1990/Interview2.pdf>
3. *Anthony Vidler, "Diagrams of Diagrams: Architectural Abstraction and Modern Representation", Representations 72 (2000): 1-20.*
4. *Ibid, 17.*
5. *R.E. Somol, "Dummy Text, or the Diagrammatic Basis of Contemporary Architecture", Introduction to Diagram Diaries, by Peter Eisenman, 7-25. (New York: Universe Publishing, 1999).*
6. *R.E. Somol, "Dummy Text, or the Diagrammatic Basis of Contemporary Architecture".*
7. *Anthony Vidler, "Diagrams of Diagrams: Architectural Abstraction and Modern Representation".*
8. *Ibid.*
9. *Ibid.*
10. *Ibid.*
11. *Douglas Graf, "Diagrams", Perspecta 22 (1986): 42-71.*
12. *Ibid.*
13. *Rem Koolhaas, AMOMA and &&&, Content, 167. (Tachen, 2004).*
14. *Gilles Deleuze, "The Diagram", in The Deleuze Reader, Constantin V. Boundas, ed.: 199. (New York: Columbia University Press, 1993).*

IZVORI ILUSTRACIJA

Anthony Vidler, "Diagrams of Diagrams: Architectural Abstraction and Modern Representation", Representations 72 (2000): 4.

Rem Koolhaas, "Urbanism after Innocence: Four Projects," Assemblage 18 (1992): 88.

Ostalo: www.chora.org

Nevena Novaković je viši asistent na Katedri za urbanizam Arhitektonsko-građevinskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci. Diplomirala je na istom fakultetu 2003. godine, na odseku za arhitekturu. Trenutno je doktorand na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Preuzeto sa: <http://www.cab.rs/blog/dijagram-u-arhitekturi#.UvYp5rTuqYJ>